

СТАН СУЧАСНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВИНИ ТА ЇЇ ФОРМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Василь Миколайович ФЕДИТНИК,

*Адвокат, старший партнер – керівник
Департаменту кримінально-правового
захисту АО «Лігал Стратеджі»*

На практиці склалася ситуація, коли суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень фактично не вписується в законодавче формулювання ані умислу, ані необережності. Тобто мова йде про ускладнення вини [1, с. 97]. Ось чому питання про визначення змісту та форм вини в кримінальному законодавстві є вкрай актуальними.

У Кримінальному кодексі (далі – КК) України законодавець у розділі V надає трактування поняттю «вина», а також визначає такі її форми як умисел і необережність та їх види. Зокрема, в ст. 23 КК України зазначається, що «виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності» [2]. Тобто акцентується увага на психічній складовій вказаної категорії та спрямованості ставлення особи – до діяння чи його наслідків. Крім того, законодавець, визначаючи поняття вини, одразу виокремлює її дві форми – умисел чи необережність.

Вина та її форми є невід'ємними елементами суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, іншими словами його внутрішньою стороною, яка відображає психічні процеси, що відбуваються у свідомості суб'єкта з приводу вчиненого ним діяння, та яка складається з певних ознак. При цьому, як відомо, останні поділяються на обов'язкові та факультативні. Якщо вести мову про вину й її форми, то вони є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення [3, с. 184]. Саме тому питанню про поняття та форми вини відводиться значна увага як у навчально-методичних, так і у наукових працях. Разом із тим вважаємо слушним зауваження О.О. Дудорова та М.І. Хавронюка з приводу того, що, хоч і вина є основною й обов'язковою ознакою будь-якого кримінального правопорушення, зустрічаються її ототожнення зі суміжними поняттями. Зокрема, наголошується, що потрібно від вини відрізнити винність; основним змістом цього кримінально-процесуального за своїм характером поняття є констатація того, що саме ця особа вчинила відповідне діяння, яке містить склад певного кримінального правопорушення. Потребує уточнення законодавче визначення презумпції невинуватості, у зв'язку з чим у ст. 62 Конституції України і ч. 2 ст. 2 КК замість вини мова повинна йти про винність особи [3, с. 186]. При цьому можна помітити, що питання про змішану (складну, подвоєну) вину законодавчо не регламентовано у вітчизняному кримінальному законодавстві. Хоча, насправді, «в житті» непоодинокі випадки вчинення кримінальних правопорушень, яким притаманний вказана форма вини. Більше того, доводиться констатувати,

що в юридичній науці, зокрема в галузі кримінального права, також не вироблено єдиного підходу стосовно доцільності виокремлення такого різновиду форми вини, не говорячи вже про підходи до визначення змішаної вини.

Зокрема, вважаємо доречними доводи Е.М. Зінченка з приводу того, що наявність різноманіття наукових аргументів на користь невизнання змішаної форми вини не спростовують «реального» її існування. На це вказують наступні чинники: вина визначається як психічне ставлення винного до діяння та його наслідків. Логічним є й те, що визначення форми вини також має містити характеристику ставлення як до діяння, так і до наслідку; єдине психічне ставлення, що складає зміст вини, у дійсності може бути неоднорідним по відношенню до діяння та наслідків; підставою для визнання змішаної вини є усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру самого діяння при необережному ставленні до наслідків, коли таке усвідомлення виключається; психічне ставлення суб'єкта може бути неоднорідним щодо різних об'єктивних ознак злочину [4, с. 67].

Більше того, правозастосовна практики наочно демонструє, що використання тільки однієї форми вини – необережної чи умисної – позбавляє можливості в повній мірі охарактеризувати психічні процеси, що відбуваються у свідомості особи при вчиненні деяких кримінальних правопорушень. Разом із тим, не оглядаючись на обмеження законодавчою регламентацією, не зникає необхідність у вирішенні вимоги про цілісний розгляд психічного ставлення винного до протиправного діяння [5, с. 162].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що правовий інститут вини в кримінальному законодавстві України й досі залишається не до кінця врегульованим. Це зумовлено тим, що законодавець оминув увагою такий вид форми вини як змішана (складна), хоча в практичній діяльності з нею доводиться мати справу. Тому очевидною, продиктованою правозастосовною практикою та «породженою» науковими дискусіями є необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства України з метою вдосконалення правової регламентації складної вини. При цьому потрібно активно використовувати досягнення зарубіжних держав у цій сфері.

Список бібліографічних посилань

1. Крайник Г.С. Змішана форма вини у теорії кримінального права та судовій практиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2 (5). С. 97–110.
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
4. Зинченко Э.Н. Уголовная ответственность за нарушение правил безопасности горных работ. Киев–Донецк: Вища шк., 1979. 148 с.
5. Борисов В.І., Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. Х.: Юрайт, 2012. 296 с.